

فرنگی‌گویی

مردم‌پند

آرشیو فتح‌الله محمودی

DSR	محمودی، ذبیح‌الله، ۱۳۳۴ -
۲۱۲۳	فرهنگ گویشی مردم نه‌بندان، تألیف: ذبیح‌الله محمودی. -
۳ م /	بیرجند، رزقی، ۱۳۹۵.
۴ ف	۶۵۰ صفحه
	شابک: ۳-۵۴-۸۵۴۰-۹۶۴-۹۷۸
	عنوان به انگلیسی A Dictionary of Nehbandani Dialect
	۱. فرهنگ عامه - ایران - نه‌بندان. ۲. فرهنگ عامه - نه‌بندان (۱) -
	واژه‌ها، الف. عنوان.
	شماره دبیری: ۹۵۵/۸۲۹۶

انتشارات رزقی

بیرجند - میدان ابوذر - ابتدای بولوار مدرس - ساختمان خوارزمی - تلفن ۳۲۲۲۲۲۱-۵۶
صندوق پستی ۵۵۷ - مد پستی ۹۷۱۳۶۹۱۰۱۷

نام کتاب:	فرهنگ گویشی مردم نه‌بندان
نویسنده:	ذبیح‌الله محمودی
حروف نگار و صفحه‌آرا:	محمد علی علاء‌مندتبریزی
طراح جلد و صفحات رنگی:	سعید بابایی
امور فنی و چاپ:	پاپ گلو
تعداد صفحات:	۶۵۰ صفحه - وزیری
شمارگان:	۱۰۰۰ نسخه
نوبت چاپ:	اول - ۱۳۹۵
قیمت:	۵۵۰۰۰ تومان

مرکز پخش: نه‌بندان - میدان شهداء - کتابفروشی نیما ۰۵۶۳ ۲۶ ۲۲ ۴۷۱
همراه: ۰۹۱۵ ۵۰۸ ۶۸۵۰
حق چاپ محفوظ و مخصوص مؤلف است.

فهرست مطالب و گنجائدها

۷	تقدیر و تشکر
۹	معرفی و تقیید قلم استاد ارجمند دکتر محمدرضا راشد محصل
۱۱	معرفی و تقیید به قلم استاد ارجمند دکتر محمد مهدی ناصح
۱۲	معرفی نهیدان
۱۲	تاریخچه
۱۵	مقدمه
۱۹	جدول علائم فوتتیک گویش نهیدان
۲۱	نشانه‌های اختصاری
۲۳	کنکاشی در گویش نهیدانی
۵۹۴ تا ۶۵	حروف «الف» تا «ی»
۵۹۵	فهرست منابع و مأخذ به ترتیب الفبا
۵۹۷	منابع شفاهی

مقدمه

زبان و گویش، رملت، قوم و طایفه‌ای نشانگر اصالت، قدمت و شهرت اوست و چون بخش قابل توجهی از ذخایر و ازگان هر زبان را گویش‌های محلی تشکیل می‌دهد، از منظر زبان‌شناسی، این گویش‌ها به عنوان پیش‌اندام اصلی و اساسی فرهنگ به شمار می‌روند. درواقع گویش برجسته‌ترین عنصر هویت یک ملت و هویت‌یابی آن به وسیله‌ی کلمات است و همچنین انتقال‌دهنده‌ی آداب و رسوم، سنت‌ها، ارزش‌ها و باورهای هر قوم از نسلی به نسل دیگر است.

تأمل در این درونمایه، گونه‌ای ارزش‌گذار به خویشتن و پاسداشت از فرهنگ و ارزش‌های خویش است. اگر نیک بنگریم، هر واژه بیانگر گه‌گاه از تاریخ اجتماعی یک جامعه می‌باشد. به همین سبب است که می‌گویند افراد هر جامعه‌ای که زبان و گویش ویژه‌ی خود و متفاوت با سایر گویش‌ها دارند، از فرهنگ، هویت و اعتماد به نفس بیشتر برخوردار هستند.

کم توجهی و به حاشیه رفتن گویش‌های محلی در محاورات و ارتباطات کلامی زمینه‌ساز از بین رفتن بخش بزرگی از سنت‌ها، داستان‌ها، ضرب‌المثل‌ها و خاطرات ارزشمند و ماندگار از پیشینیان است که نهایتاً به فرسایش فرهنگی جامعه منجر می‌گردد. بنابراین، نگهداری و پاسداشت زبان نیاکان، حرکتی در راستای حفظ هویت هر قوم می‌باشد.

طی سالیان اخیر، در جریان رشد آموزش‌های همگانی، گسترش رسانه‌ها، فضای مجازی، جا به جایی اقوام و مهاجرت‌های بی‌رویه از روستاها به شهرها، گویش‌های محلی دچار تحول و دگرگونی شده است. گویش‌نهندانی نیز از این امر مستثنی نبوده، بطوری‌که بسیاری از واژه‌ها جای خود را به برابره‌های فارسی معیار، دیگر گویش‌ها و زبان‌های بیگانه داده‌اند، به گونه‌ای که حتی پدران و مادران روستایی که گویش‌شان معرف هویت آن‌ها است، در همان محیط کوچک روستا، به فرزندانشان زبان رسمی و معیار را می‌آموزند و گفتار و فرهنگشان را بر اساس آنچه از تربیون‌های مختلف ارائه

می‌شود، هماهنگ می‌کنند تا به نظر خود فرزندان‌شان را در مسیر پیشرفت و ترقی قرار دهند، غافل از اینکه درست با همین طرز تلقی سقوط هویتی و فرهنگی آن‌ها رقم می‌خورد.

هدف نگارنده از گام نهادن در این عرصه، علاوه بر ادای دینی هر چند اندک نسبت به زادگاهش نه‌بندان، معرفی‌گوش شیرین نه‌بندانی و ثبت و ضبط واژه‌ها و شیوه‌ی سخن گفتن با این‌گوش است. چرا که زبان مادری، یعنی زبانی که با آن بالیده‌ایم نه به تقلید آموخته‌ایم، بهترین زبان برای بیان احساسات و اندیشه‌های ما است.

در این راستا ظرافت‌های آشکار و پنهان گویه‌های متنوع نه‌بندانی، در اشعار محلی، پاره‌فرهنگ‌ها، آری‌ها، مثل‌ها، اشعار کودکان، قافیه‌بندها و همچنین اصطلاحات معماری بناهای کهن مانند قلعه‌ها، قنات، آب‌سدها، دیوارهای قطور، ابزارهای کشاورزی و دامداری و سایر مشاغل جستجو شده است. علی‌رغم قدمت تاریخی و فرهنگ غنی منطقه‌ی نه‌بندان، نبود یک فرهنگ‌نامه‌ی مدون احساس می‌گردد، لذا نگارنده بر آن شد تا با استفاده از تمامی ظرفیت‌ها، به ویژه منابع انسانی موجود، یعنی نسلی که فرهنگ سنتی را تجربه کرده، فرهنگ‌نامه‌ای قابل استفاده برای همگان علی‌الخصوص نسل جوان و زوومنگران تهیه نماید.

چرا که در این برهه از زمان یعنی عصر گذراست به مدرنیته که از دهه‌های قبل شروع شده و همه چیز در حال دگرگون شدن است، مشکل تنها آسیب بدن و در معرض خطر بودن واژه‌ها و گویش بومی منطقه نیست، بلکه مهم‌تر از آن، به فراموشی سپرده شدن آداب و رسوم سنت‌ها و ارزش‌هایی است که با ازدست دادن گنجینه‌هایی به نام بزرگان و زبان قوم که همان فرهنگ شفاهی منطقه هستند دچار خواهیم شد.

ای کاش، چنین کاری توسط نسل قبل که خود به خوبی حامل فرهنگ سنتی هزاران ساله بود، صورت می‌گرفت. نه‌بندانی‌های اصیل و ریشه‌دار نیک می‌دانند که در مکالمات روزمره، در حوزه‌های مختلف همچون کشاورزی، نخلداری، دامپروری‌شسانی و ساربان‌ی، قافله‌کشی، قالیبافی، جولایی، و دیگر پیشه‌ها، واژه‌های منحصر به فردی در این دیار وجود دارد.

افزون بر این‌ها، در مراسم و جشن‌ها، کاشت و برداشت محصول، عزاداری‌ها، دعاها و شکوه‌ها، سوگواری و مرثیه‌سرایی، همیاری در بام اندود خانه‌ها و لایروبی آبراهه‌ها، و همچنین وقف و امور خیریه، خواستگاری و مراسم عروسی، آئین ماه رمضان، تقسیم آب قنات و ده‌ها مورد دیگر، در این منطقه، واژه‌ها و اصطلاحاتی ویژه و دلنشین وجود دارد، که امروزه به سبب آسیب‌هایی که پیش از این به آن‌ها اشاره شد دستخوش فراموشی گردیده، آن‌چنانکه برای نسل امروز بیگانه و ناآشنا

می‌نمایند.

برای تهیه‌ی این مجموعه، نخست یادمانده‌های دوران کودکی و نوجوانی از زندگی کشاورزی و عشایری خود را که در آن بالیده‌ام در قالب لغات و اصطلاحات و ضرب‌المثل‌ها گردآوری و یادداشت نموده و سپس به تدریج واژه‌ها و نکات گوناگون از طریق ارتباطات حضوری و نشست‌های متعدد با اقشار مختلف و در اکثر مشاغل و پیشه‌ها به دست آمد و به مجموعه‌ی اولیه اضافه گردید.

افزون بر آن مطالعه و بررسی بیش از ۲۰ اثر ادبی منتشر شده در قالب فرهنگ نامه‌ها، به خصوص واژه‌نامه‌های مناطق همجوار، صورت گرفت و در این مرحله نیز لغات و اصطلاحات فراوانی به دست آمد. سپس برای دستیابی به مفاهیم لغات و اصطلاحات و موقعیت کاربرد آن‌ها، نشست‌های متعددی با سالمندان جوان، کودکان، بانوان خانه‌دار، کسبه، کشاورزان، ملّاکان، دامپروان، چوپانان، ساربانان و قافله‌داران، قالبافان، رلایان و صاحبان دیگر مشاغل صورت گرفت.

ناگفته نماند که حاصل این نشست‌ها تنها شناسایی لغات و مفاهیم نبود، بلکه حدود سه هزار دویستی، ضرب‌المثل، چینه‌ن و غیره نیز به دست آمد که بخشی از آن‌ها برای معرفی بهتر و بیشتر مفاهیم واژه‌ها، به عنوان شاهد مثال برای مجموعه مورد بهره‌برداری قرار گرفت و بقیه در قالب اثر مستقلی در حال آماده‌سازی و تدوین است. با انجام این مرحله از کار یعنی گردآوری و تبیین حدود هفت هزار واژه و اصطلاح، شناسنامه جداگانه‌ای برای هر کلمه تهیه گردید.

اما از آنجا که هر کدام از این مفاهیم و معانی نیاز به مرز ادبی داشت، درگامی دیگر، به برگزاری نشست‌های متعددی با خبرگان و صاحب‌نظران اهل نهبندان، رجبای جای ایران عزیز پرداخته شد و نظرات اصلاحی و تکمیلی، پس از اتفاق نظر، به عنوان معانی و مفاهیم نهایی ثبت شد.

همزمان با انجام این مراحل، آوانگاری فارسی ولاتین کلید واژه‌ها و گیمه‌ها انجام شد. سپس دوازده نسخه از مجموعه‌ی تدوین شده در اختیار اساتید و خبرگان در حوزه‌ی فرهنگ و ادب قرار گرفت که انجام این مهم نیز یکسال و اندی به درازا کشید. در نهایت این مجموعه پس از گذشت هشت سال، به پشته‌ی خرد جمعی بیش از پنجاه نفر نهبندانی آگاه و علاقه‌مند به فرهنگ منطقه، بدین مرحله رسید که پیش روی شما است و باید اذعان کنم که این چیزی است که توانسته‌ام، نه آنچه خواسته‌ام.

بدون تردید در کتاب حاضر کاستی‌هایی وجود دارد که امید است خوانندگان و صاحب‌نظران با احساس مسئولیتی که نسبت به فرهنگ و گویش نهبندانی دارند، نگارنده را از آن آگاه نمایند. این کار صرفاً یک واژه‌نامه‌ی بومی نیست بلکه فرهنگ‌واره‌ای برای معرفی گویش، فرهنگ و ادبیات شفاهی

نهپندان است.

امیدوارم این اثر بتواند تسل امروز این خطه را با فرهنگ نیاکانشان آشنا سازد تا بتوانند گذشته را چراغ راه آینده قرار دهند و همچنین بستری باشد برای دوستداران پژوهش در زمینه‌های مختلف تاریخی، ادبیات، زبان‌شناسی، ریشه‌یابی واژگان، فرهنگ عامه، جامعه‌شناسی، روانشناسی اجتماعی و زمینه‌های متعدد دیگر و باشد که بتواند گره کوچکی از ناشناخته‌های گویشی و فرهنگی سرزمینمان را بگشاید.

در پایان به خود فرض می‌دانم که از پدر، مادر و همسر عزیزم که در طول انجام این طرح مشوق و همراه بوده و تمامی عزیزانی که از آغاز تا پایان کار با آغوش باز و سعه‌ی صدر شایسته‌ی تحسین و با ارائه نصرات کارشناسانه و راهنمایی‌های مدبرانه، مرا در شناسایی واژگان، گردآوری مفاهیم، بازخوانی و ویرایش این اثر همیار بوده‌اند و همچنین اداره محترم فرهنگ و ارشاد اسلامی شهرستان نهپندان که موجبات چاپ و توزیع این مجموعه را فراهم نموده است صمیمانه سپاسگزاری کنم و از درگاه خداوند بزرگ برای یک عزیزان بهترین پاداشها را درخواست نمایم.

مشهد مقدس

ذبیح‌الله محمودی